

Ks. prof. dr hab. Marek Tatar
Instytut Nauk Teologicznych
Katedra Mistyki w Zakładzie Teologii Systematycznej
Uniwersytetu Kardynała Stefana Wyszyńskiego
w Warszawie

RECENZJA ROZPRAWY DOKTORSKIEJ

mgr lic. Ireneusza Skocznia

Idea diakonii w duchowości małżeńskiej wynikająca z posoborowego nauczania

Kościola i realizowana w życiu Sługi Bożego Jerzego Ciesielskiego

Napisanej z teologii duchowości

pod kierunkiem ks. prof. dr hab. Jana Machniaka

Kraków 2023

Powszechne powołanie do świętości, które wynika z natury człowieka i jest niekwestionowalnym faktem, znalazło swoje odzwierciedlenie w nauczaniu Kościoła zawartym w dokumentach Soboru Watykańskiego II. Jesteśmy świadomi, że prawda ta, wyrażona przez Kościół, ma swoją podstawę w akcie powołania człowieka do istnienia, z jednoczesnym wyposażeniem go we wszystko co jest niezbędne na tej drodze uświęcającej. Biorąc pod uwagę różnorodność tzw. powołań szczegółowych, warto zwrócić uwagę na charakter komunijnego dążenia do świętości w małżeństwie. Oznacza to podjęcie próby odpowiedzi na odwieczne i bardzo istotne pytanie dotyczące charakteru zjednoczenia interpersonalnego, wynikającego ze słów: „Dlatego opuści człowiek ojca i matkę i złączy się ze swoją żoną, i będą oboje jednym ciałem – Ένεκα τούτου καταλείπει ἄνθρωπος τὸν πατέρα καὶ τὴν μητέρα καὶ κολληθήσεται τῇ γυναικὶ αὐτοῦ, καὶ ἔσονται οἱ δύο εἰς σάρκα μίαν (Mt 19, 5). To podstawowe ontyczne „przymierze”, które wynika z aktu *creatio* (*sacramentum naturae*), nabiera szczególnego znaczenia w „przymierzu sakramentalnym” (*sacramentum gratie*) (K. Wojtyła, *Miłość i odpowiedzialność*, Lublin 2001, s. 200-201). Z tego względu w *Katechizmie Kościoła katolickiego* sakrament małżeństwa został potraktowany jako ten, który jest w służbie komunii (KKK 1534). Takie postrzeganie wynika z tego, że

małżonkowie, jak twierdzi Sobór Watykański II, „w obowiązkach i godności swojego stanu są utwierdzani i jakby uświęceni” (GS 48). Wydaje się, że zmiana terminu, w nowym tłumaczeniu dokumentów soborowych, z „konsekrowani” na „jakby uświęceni” nie jest dobrym posunięciem. W rzeczywistości należy potraktować sakramentalność związaną ze składaną przysięgą małżeńską w kategoriach „konsekracji życia”. Z tego charakteru życia wynika *διακονία*, czyli uświęcający charakter życia małżonków oparty na „służbie” rozumianej jako „wzajemne oddanie”. W taki sposób rozumie i w tym kluczu podjął pracę naukowo-badawczą Autor rozprawy przedstawionej do recenzji (s. 13-14). Jak słusznie zaznacza, zagadnienie dotyczące małżeństwa jest wielowymiarowe i wieloaspektowe (s. 13). Zasadniczym problemem, który stał się przedmiotem analiz jest istota małżeństwa w powiązaniu z antropologią chrześcijańską i jej uświęcające urzeczywistnienie na drodze diakonii. Należy już na samym wstępie zaznaczyć, że podjęcie tego zagadnienia w takiej formie posiada pełne i klarowne uzasadnienie. Jest to tym bardziej istotne, iż Doktorant zestawia w swoich analizach nauczanie Kościoła po Soborze Watykańskim II i egzemplifikację w postaci życia i wypowiedzi Sługi Bożego Jerzego Ciesielskiego. Na podkreślenie zasługuje także podjęcie tego niezwykle ważnego zagadnienia w kontekście współczesnych wyzwań stojących przed chrześcijańskim małżeństwem i rodziną, wynikających z „rozchwiania” aksjologicznego, antropologicznego, społecznego a nawet eklezjalnego. Idąc za wybitnym teologiem kard. J. Ratzingerem zauważamy, że u podstaw tego procesu znajduje się dyktatura relatywizmu prawdy rodząca dramatyczne skutki praktyczne w każdej dziedzinie ludzkiego życia.

1. Merytoryczna wartość pracy

Problematyka małżeństwa i rodziny jako powołania do świętości jest niezwykle rozległa i posiada wyjątkowy charakter interdyscyplinarny. Autor dysertacji, jak wynika z Wprowadzenia do niej, jest w pełni tego świadomy (s. 14) i dlatego zastrzega, że korzysta z kompetencji i dorobku wielu dziedzin nauk, których przedmiotem jest małżeństwo. Jak już zaznaczono, punktem wyjściowym ale także odniesienia jest nauka Kościoła w tym zakresie, jak również w nauczaniu papieży

(szczególnie Paweł VI oraz Jan Paweł II). Analizując pierwszy rozdział należy zauważyć, że posiada on charakter systematyzujący. Dotyczy istoty i charakterystycznych cech małżeństwa chrześcijańskiego. Rodzi się w tym względzie dość zasadnicze pytanie dotyczące zasadności takiego opracowania. Studium nad tym rozdziałem i odniesienie do współczesnych wyzwań relatywizujących związek małżeński i jego sakramentalność a także rola samych małżonków oraz społeczeństwa rozwiewa te wątpliwości. Autor, opierając się na nauce Kościoła, w sposób zasadniczy wyjaśnia jego naturę odwołując się do podstaw ontycznych. Fundamentem staje się dla niego akt stwórczy i wyrażona w nim wola stwórcza Boga w stosunku do człowieka (por. s. 25). Właściwe ujęcie domagało się do osadzenia człowieka w całym planie kreacyjnym i w ten sposób Doktorant bardzo umiejętnie wyjaśnił relacyjność osoby ludzkiej w stosunku do innych stworzeń, podkreślając wyjątkowość relacji kobiety do mężczyzny. Niezwykle trafne jest ujęcie tej kluczowej relacji jako „obdarowanie sobą” (s. 34). Na tym fundamencie zaprezentowane zostały w sposób dość gruntowny podstawy sakramentalności małżeństwa. Wykracza ono poza charakter naturalny i staje się, jak zauważono „misterium”, czyli uświęcającą jednością małżonków skupiającą się na jedności w Chrystusie (s. 37). Niejasno jednak brzmi stwierdzenie, w którym Autor mówiąc o istocie sakramentalności stwierdza: „Nie zawęża się do problemu tylko jako małżeństwa w obrębie katolików, ale do istoty małżeństwa katolickiego” (s. 37). Oprócz kościołów prawosławnych i Kościoła katolickiego nie spotykamy się z sakramentalnością małżeństwa.

W kontekście zasadniczego problemu pracy nakreślono bardzo wyraźnie charakter diakonijny tego sakramentu jako „bycie dla”, które jest procesem uświęcającym na drodze realizacji powołania. Na kanwie takiego ujęcia dokonano analizy istoty przysięgi małżeńskiej oraz przymiotów małżeńskich. Należy jednak zauważyć, że z punktu widzenia KPK istotą małżeństwa jest zgoda sakramentotwórcza (por. KPK Kan 1057 §) zaś charakterem jego urzeczywistnienia miłość. Dlatego Doktorant zauważa, że „Miłość jest istotnym elementem zgody małżonków” (s. 47). Ta analiza oparta na nauczaniu Kościoła i papieży został następnie skonfrontowana z ujęciem Sługi Bożego Jerzego Ciesielskiego. Można stwierdzić, że w ten sposób ukazana została skonkretyzowana egzemplifikacja nauczania o sakramentalności i charakterze

uświęcającym małżeństwa. Jak można zauważyć, w osobie Sługi Bożego mamy dowód głębokiej formacji ku przeżywaniu małżeństwa w wydaniu Karola Wojtyły (s. 55).

Nakreślenie zasadniczych treści dotyczących podstaw sakramentalności małżeństwa oraz wykazanie jego wymiaru „służebnego” domaga się spojrzenia na czynniki destabilizujące z dezintegrujące je. Doktorant dokonał tego w drugiej części pracy. Wykazał to wskazując na małżeństwo jako relację interpersonalną, podstawową „instytucję” z punktu widzenia socjologicznego, wspólnotę religijną, która jest ewangelizowana i ewangelizująca (s. 61-62). W tych wszystkich wymiarach można dostrzec bardzo realne przeszkody dezintegrujące. Zaprezentowano wpływ patologii, czynników ekonomiczno-społecznych, tendencji indywidualistyczno-egoistycznych. Bardzo słusznie Autor nie pozostaje jedynie na poziomie wyliczenia tychże czynników, ale sięga znacznie głębiej, wskazując na rzeczywiste przyczyny tej sytuacji. Wśród nich wymienia podważenie sakramentalności małżeństwa i sprowadzenie do poziomu naturalnego związku kobiety i mężczyzny, pewna współczesna redefinicja małżeństwa i rodziny a także samego związku kobiety i mężczyzny, zachwianie antropologiczne wynikające z relatywizacji aksjologicznej, brak właściwej formacji ku sakramentalności, subiektywizm moralny, relatywizm etyczny, ahumanistyczny genderyzm o charakterze agresywnym. Zdaniem recenzenta ten bardzo bogaty materiał należałoby trochę uporządkować w kluczu przyczynowo skutkowym, ponieważ poszczególne tendencje posiadają wzajemne powiązanie i wynikanie. Aby nie pozostać jedynie na poziomie diagnozy Doktorant słusznie podejmuje próbę nakreślenia dróg odnowy wskazując na konieczność zwrócenia uwagi na uporządkowanie i nakreślenie właściwej antropologii, powrót do personalistycznego rozumienia relacji kobiety i mężczyzny, który jednocześnie odrzuca tendencje reifikacyjne, zwrócenie uwagi na zasadniczy sens ludzkiej egzystencji i rozwoju o charakterze nadprzyrodzonym. Podobnie jak w poprzednim rozdziale również tutaj nakreślono ujęcie Jerzego Ciesielskiego jako próbę realistycznego rozwiązania problemu. Szczególnie istotne jest nakreślenie właściwego rozumienia miłości jako konstytutywnej przyczyny formującej ku dojrzałości decyzyjnej a także nadającej sens małżeństwu.

Analiza merytorycznych aspektów zaprezentowanej pracy pozwala stwierdzić, że trzeci rozdział dotyka w sposób bezpośredni postawionego w tytule problemu. Centralnym punktem jest *διακονία* rozumiana jako postawa służebna. Bardzo cenne jest podkreślenie jej specyfiki i realizacji w charyzmacie laikatu. Dość istotne i konieczne jest klarowne i precyzyjne rozróżnienie „laikat” oraz „świeckość”, biorąc pod uwagę, że nie są to pojęcia synonimiczne. Po wstępnym wyjaśnieniu rozumienia samego pojęcia Doktorant podjął analizę przestrzeni urzeczywistniania się służby w życiu małżonków i rodziny. Na pierwszym miejscu wskazał na misyjną posługę słowa. Tak zostało to ujęte w tytule paragrafu (s. 89). W rzeczywistości Autor skoncentrował się na życiu słowem Bożym i jego znaczeniu w życiu małżeństwa i rodziny. Nieco zdawkowo i wprowadzająco wskazano na tę funkcję proroczą laikatu. Zostało to dopiero ujęte w punkcie „b” tego paragrafu. Poprzedza go analiza posługi „stałego diakonatu”, który, jak możemy zauważyć, zaczyna w rzeczywistości Kościoła w Polsce nabierać znaczenia. Obok posługi słowu kolejnym istotnym elementem diakonii jest posługa ołtarza. Doktorant bardzo klarownie wskazuje na charakter przeżywania centralnego wydarzenia, którym jest Eucharystia. Niezwykle istotne jest nakreślenie jej relacji do sakramentu małżeństwa. Ten szczyt miłości Boga, którym jest właśnie Eucharystia, znajduje swoje odzwierciedlenie w miłości małżeńskiej, jak zauważono, ale jednocześnie zawiera uczestnictwo w krzyżu (s. 97). Z niej wynika ofiarnicza postawa służby. Kolejnym przestrzenią diakonii jest według Doktoranta posługa miłości rozumianej jako zasada życia. Na jej fundamencie rozwija się miłosny dialog z Bogiem, który znajduje swoje odzwierciedlenie w dialogu małżeńsko-rodzinnym oraz całe misterium spotkania. Wszystko to prowadzi, jak wynika z pracy, do „służby życiu”. W ten sposób realizują się zasadnicze cele małżeństwa czyli dobro małżonków rozumiane jako wspólnota uświęcająca oraz otwarcie na prokreację, czyli współpraca z Bogiem w dziele kreacyjnym. W tym kluczu Autor analizuje aspekty płodności jako daru, który znajduje swoje odzwierciedlenie w codzienności. Zatem to nie tylko akt ale proces współdziałania z Bogiem. W tym względzie zaprezentowano bardzo interesujące ujęcie, wychowanka św. Jana Pawła II, czyli Jerzego Ciesielskiego. Jego sposób widzenia posiada nie tylko charakter świadectwa ale wręcz dowodu, jak wynika z pracy (s. 110-111).

Przeprowadzone do tego momentu analizy tylko w pewnym stopniu potwierdzone były przez nauczanie Sługi Bożego Jerzego Ciesielskiego. W sposób szczególny treści odnoszące się do jego osoby oraz nauczania odnajdujemy w rozdziale czwartym. Autor dysertacji niejako powraca do treści zaprezentowanych na podstawie nauczania Kościoła oraz papieży wskazując na ich zastosowanie. Rozdział ten skoncentrowany na zagadnieniu służby rodzinie i komunii z Bogiem, wynikającym z sakramentu małżeństwa, otwiera dyspozycyjne otwarcie Sługi Bożego na kreacyjne działanie Ducha Świętego. To On jest kreatorem świętości człowieka na drodze realizowania konkretnego powołania (s. 116). Jego działanie wprowadza chrześcijanina w uświęcający dialog, którego fundamentem jest słowo Boże. To wejście w charyzmatyczne kształtowanie własnego życia (Focolare – s. 118). W ten sposób Sługa Boży, jak wynika z pracy, rozumie posługę życiu, które przede wszystkim jest życiem w Bogu przenoszącym nas w ostateczne doświadczenie eschatyczne. Tak również należy postrzegać wspólnotę życia małżeńskiego ukierunkowaną na dawanie życia. Przed małżeństwem stoi także ogromne wyzwanie w kontekście cywilizacyjnej ideologizacji, którym jest wychowanie do wartości. To właśnie w małżeństwo i rodzina we współpracy z Bogiem odsłania godność i wielkość osoby a także jest podstawowym środowiskiem rozwoju. Należy zauważyć, że Autor bardzo mocno podkreśla ten aspekt, co wskazuje na treści, które znalazły się w życiu Jerzego Ciesielskiego poprzez spotkania i formacje, jaka otrzymała od kard. Karola Wojtyły. To niezwykle bogaty personalizm (s. 129). Zauważalny jest ten wpływ w trosce Ciesielskiego o własny rozwój w wierze, która przenika jego pracę, zainteresowania, formację na poszczególnych etapach życia. Mamy zatem do czynienia z bardzo klarowną prezentacją nie tyle klasycznego teologa uprawiającego tę dziedzinę w sposób spekulatywny ale przede wszystkim Doktorant odsłania charakter przeżyciowy jego duchowości. Jest to obraz autentycznego świadka.

Dopełnieniem całości opracowania jest zwrócenie uwagi na miejsce i rolę małżeństwa i rodziny w Kościele. Ten „domowy Kościół” jednocześnie zawdzięcza swoją żywotność obecności w Kościele powszechnym. To właśnie w tenże „kościół w Kościele” staje się drogą uświęcającą w życiu Jerzego Ciesielskiego. Niezwykle istotne jest podkreślenie, że nadrzędny cel, którym jest świętość jest zasadniczym

elementem jego życia i jego pragnień (s. 140). Z tego wynika fascynacja P. G. Frassatim, św. Teresą z Lisieux. Jak wynika z rozprawy, centrum jego życia stanowiła Eucharystia (mimo, że sprawowana była w języku łacińskim). To właśnie na żywej komunii z Chrystusem budował „domowy Kościół” pomimo emigracji i rozłąki. Również tak rozumiana rodzina i dom jest znakomitym środowiskiem formacyjno-wychowawczym. Mocne fundamenty pozwalają podejmować wszystkie zobowiązania wynikające z sakramentalności małżeństwa, charakteru życia ludzkiego, wyzwań społeczno-cywilizacyjnych (s. 155). Jak możemy zauważyć, jest to realizacja charyzmatu życia laikatu, wynikająca z sakramentu chrztu i włączenia w potrójną misję Chrystusa. Doktorant bardzo szczegółowo wykazał istotę misji kapłańskiej, prorockiej i królewskiej przybierającą charakterystyczne rysy w duchowości laikatu. To głębokie doświadczenie Boga musi znaleźć odzwierciedlenie w pozostałych przestrzeniach życia człowieka, czyli pracy i zaangażowaniu na rzecz przemiany świata w rzeczywiste Królestwo Boże. Możemy to wszystko zauważyć w życiu Sługi Bożego jako wykładowcy, inżyniera, człowieka otwartego na drugiego człowieka.

Analizując zaprezentowaną rozprawę pod względem merytorycznym należy stwierdzić, że prezentuje dość bogaty materiał badawczy. Próba pewnej analizy porównawczej nauczania Kościoła, opierająca się przede wszystkim na Piśmie Świętym a także bogatej Tradycji, odsłania niezwykle istotne elementy powołania do świętości laikatu na drodze życia małżeńskiego i rodzinnego. Bez wątpienia Doktorant ukazał to w sposób zadowalający. Jednocześnie na zasadzie pewnego zestawienia i w niektórych elementach porównania nakreślił charakterystyczne cechy życia i formacji na tej drodze w ujęciu Sługi Bożego Jerzego Ciesielskiego. Wszystko zostało dość bogato udokumentowane poprzez nakreślenie kluczowych momentów jego rozwoju, życia i duchowej transformacji. Na podkreślenie zasługuje także fakt, iż mamy do czynienia z jednym z wychowanków kard. Karola Wojtyły. Możemy dzięki temu bogatemu materiałowi niemalże dotknąć owoców jego pracy apostołskiej. Niewątpliwie Doktorant uzasadnił ponadczasowość wartości ewangelicznych i ich znaczenia dla rozwoju człowieka, realizacji powołania a także kształtowania cywilizacji. Nieprzemijalność tychże wartości jest przekonującym argumentem wobec wyzwań cywilizacyjnych a jednocześnie odpowiedzią wobec pojawiających się

wątpliwości. Małżeństwo i rodzina w świetle zaprezentowanych analiz jawi się jako podstawowe powołanie stanowiące niekwestionowalne podstawy dla właściwego rozwoju człowieka i podejmowania innych powołań: kapłańskie i zakonne. „Kościół domowy”, jak wynika z rozprawy jest „żywością” częścią Kościoła lokalnego a także powszechnego. Bez wątpienia formacja laikatu ku świętości jest tym czynnikiem, który staje się skutecznym antidotum wobec tendencji i idei sekularystycznych.

2. Metodologiczne aspekty pracy

Poddając zaprezentowaną pracę ocenie od strony metodologicznej należy stwierdzić na wstępie, że podejmuje ona zagadnienie, które posiada już liczne opracowania. Jak już kilkakrotnie stwierdzono i przyznaje to sam Doktorant, zagadnienie jest wielowymiarowe i wieloaspektowe. Z tego względu konieczne było także uwzględnienie wyników badań w tym zakresie pochodzących z innych dziedzin i kierunków nauki. Z pewnością konieczne było zapoznanie się z szerokim kontekstem nauk antropologicznych, socjologicznych, czy też wybranymi zagadnieniami z zakresu psychologii. To wskazuje na interdyscyplinarność opracowania ze szczególnym ukierunkowaniem na teologię i zawężeniem do teologii duchowości. Kolejnym elementem, który musi być uwzględniony w ocenie pracy jest jej specyfika. Autor stwierdza, że opiera się na nauce Kościoła i papieży w zakresie duchowości małżeństwa i rodziny, by następnie zaprezentować myśl Sługi Bożego Jerzego Ciesielskiego. Należy przyznać, że zasadniczo ten postulat został spełniony. Jednakże recenzent spodziewał się pewnej analizy porównawczej zaś praca prezentuje zestawienie tych dwóch kierunków. Bez wątpienia bardzo dużą zasługą opracowania jest wydobycie i opracowanie ujęcia Sługi Bożego a także wykazanie charakterystycznego elementu, którym jest diakonia w duchowości laikatu, realizowania na drodze powołania małżeńskiego i rodzinnego. Można powiedzieć, że w tym elemencie praca prezentuje się nowatorsko i pioniersko, co jest jej niekwestionowaną wartością.

Analizując samą strukturę opracowania należy podkreślić, że Doktorant podjął się dość odważnego zadania i wykazał się dobrym warsztatem naukowo-badawczym.

Pierwszy rozdział porządkuje rozumienie małżeństwa, jego istoty i jako powołania w kontekście duchowości. Jest on bardzo dobrze udokumentowany i osadzony w nauczaniu Kościoła. To konieczność ze względu na pewnego rodzaju „zamach” wobec tego powołania przez współczesne kierunki antropologiczne, socjologiczne i psychologiczne. Rozdział ten bez wątpienia buduje zasadnicze podstawy do dalszych analiz. Druga część opracowania to diagnoza dotycząca kontekstualności życia małżeńskiego i rodzinnego. Dotyczy zatem osadzenia go w bardzo konkretnej rzeczywistości. Autor omawia nie tylko zewnętrzne czynniki dezintegrujące, ale także wewnętrzne, czyli dotyczące samego małżeństwa. Ta część opracowania niezwykle urealnia podjęte zadanie. Trzeci rozdział należy uznać, z punktu widzenia metodologicznego, za centralny. Dotyka on w sposób zasadniczy podjętego w tytule problemu i dość sprawnie rozwiązuje go. Czwarta część wybitnie poświęcona Słudze Bożemu odsłania sposób jego pojmowania tej drogi rozwoju człowieka a dopełnieniem jest ostatnia część. Dotyczy ona bardzo realnego osadzenia w kontekście eklezjalnym. Zasadniczo taka konstrukcja metodologiczna nie budzi większych zastrzeżeń i jest dość logiczna, przejrzysta i pozwalająca właściwie potraktować problem. Nie można się jednak zgodzić od strony metodologicznej na stosowanie jednego punktu w paragrafie. Tak dzieje się w przypadku I. a; II.3.a; II.4.a. Jeśli stosujemy wyodrębnienie konieczne jest minimum dwa punkty. Nie budzi także większych zastrzeżeń Wstęp oraz Zakończenie. Zawierają wszystkie konieczne elementy i są ze sobą spójne. Należałoby nieco zmienić używanie czasu we Wstępie, ponieważ sugeruje, że został napisany po ukończeniu pracy. Przyjmujemy także, że Zakończeniu nie stosujemy już przypisów dokumentujących. Są one dowodem na prowadzenie analizy, zaś Zakończenie jest syntetycznym przedstawieniem wyników przeprowadzonych badań i nakreśleniem wniosku końcowego.

We wprowadzeniu Doktorant zaznacza, że metody którymi się będzie posługiwał są „krytyczna” oraz „analiza tekstów źródłowych”. Zasadniczo należy się zgodzić z takim zastosowaniem, szczególnie biorąc pod uwagę specyfikę sformułowanego problemu a także badanych źródeł. Jednakże analiza pracy pozwala stwierdzić, że stosowano także elementy metody narracji historycznej oraz analizy porównawczej.

Bez wątpienia szczególnie ta ostatnia jest bardzo istotna, poniewaŹ Autor dokonał pewnej konfrontacji nauczania Kościoła oraz tekstów Sługi BoŹego.

Jak juŹ stwierdzono, opracowanie jest dość bogate treściowo, ale biorąc pod uwagę nauczanie kard. Karola Wojtyły naleŹałoby szerzej uwzględnic *communio personarum*, które w jego teologii osoby i małŹeństwa odgrywało dość kluczową rolę. Recenzent uważa, Źe w przypadku przygotowania pracy do publikacji dobrze byłoby taki punkt uwzględnic.

Bez wątpienia bardzo ważnym atutem pracy jest bogata bibliografia. NaleŹy podkreślić, Źe Doktorant musiał zapoznac się z dość rozległym nauczaniem Kościoła w tym względie a także dokonać odpowiedniej oceny źródeł zawierających wypowiedzi Sługi BoŹego. Podział bibliograficzny jest prawidłowy. MoŹe dobrze byłoby dokonać rozdzielenia nauczania Kościoła i nauczania papieŹy, poniewaŹ nie jest to jednoznaczne. Część dokumentów papieskich znalazła się w literaturze pomocniczej a właściwe ich miejsce jest w źródłach bądź w literaturze przedmiotu. Niestety recenzent nie znalazł w bibliografii źródeł Jerzego Ciesielskiego i wynika to z pewnego przeoczenia a przecieŹ one sã zasadniczym elementem opracowania. Warto równieŹ pamiętać, Źe powołując się na dokumenty Kościoła (Sobór Watykański II) stosujemy najnowsze tłumaczenie, czyli 2002 r. W dość bogatej netografii, bardzo słusznie wydzielonej w spisie bibliograficznym, warto podać datę skorzystania z danej strony internetowej.

Stosowane przypisy dokumentujące i wyjaśniające generalnie sã prawidłowe. Wiele z nich zawiera bardzo dobry materiał ubogacający pracę. MoŹe odwołując się do słowników i encyklopedii warto byłoby podać hasło, z którego korzystamy. Raczej na gruncie nauki nie przyjmuje się Wikipedii jako źródło naukowe (s. 72).

3. Elementy formalne pracy

Analiza dysertacji pozwala zauwaŹyc i podkreślić dobrą jej wartość merytoryczną i metodologiczną. Została ona przygotowana dobrze. Jest dowodem bardzo owocnej współpracy z promotorem cieszącym się znakomitą wiedzą i doskonałym doświadczeniem. Bez wątpienia sam problem a także sposób ujęcia wzbudza zainteresowanie i jest dość odkrywczy na gruncie polskim. Cenne jest

odsłonięcie pewnych wyników pracy kard. K. Wojtyły i jego oddziaływania na środowisko, które formował i kształtował. Nie ulega wątpliwości, że opracowanie jest cenne dla właściwego rozumienia powołania laikatu w Kościele a szczególnie charyzmatu uświęcającego w życiu małżeńskim i rodzinnym. Doktorant posługuje się prawidłowym językiem naukowo-teologicznym odzwierciedlającym dobre przygotowanie warsztatu naukowo-badawczego. Niekiedy ulega pewnemu tonowi moralizatorskiemu czy też kaznodziejskiemu. Należy stwierdzić, że rozprawa jest komunikatywna. Ubogacają ją liczne wyjaśnienia, a także dyskusje nad kwestiami problematycznym, które nadają pracy jeszcze większą wartość i świadczą o bardzo dobrej orientacji badawczej. Przygotowując ją do publikacji warto zwrócić uwagę na kilka szczegółów:

- ujednolicenie cytowania (kursywa bądź Times New Roman),
- pisownia: słowo Boże i Słowo Boże, np. s. 18, 19,
- ujednolicenie odwoływania się do dokumentów Kościoła. W pracy Autor stosuje je niejednoznacznie, raz w tekście innym razem w przypisie dolnym, np. s. 38, 43,
- korekta literówek: np. s. 58, 62, 77, 94, 100,
- poprawienie stylu, np. s. 36, 47, 49, ponieważ brak precyzji powoduje niezrozumienie.

PYTANIA DO DYSKUSJI:

- 1. Jakie Doktorant widzi możliwości docierania z chrześcijańską koncepcją małżeństwa i rodziny do środowisk relatywizujących wartości?**
- 2. Na ile przekaz świadka Jerzego Ciesielskiego jest aktualny i możliwy do zastosowania w formacji małżonków na ich drodze powołania?**

WNIOSEK KOŃCOWY:

Analizując całość rozprawy doktorskiej mgr lic. Ireneusza Skocznia należy stwierdzić, że zawiera ona dobre i kompetentne opracowanie postawionego w tytule problemu. Jest dziełem odkrywczym, dobrym i niezwykle ważnym dla teologii życia duchowego laikatu, szczególnie na gruncie historii duchowości małżeńskiej i rodzinnej. To opracowanie dobre, obiektywne i rzetelne. Zaprezentowane wskazania i uwagi recenzenta mogą służyć jako pomoc w jej przygotowaniu do publikacji i w niczym nie umniejszają wagi pracy Doktoranta. Biorąc pod uwagę całokształt zaprezentowanej do recenzji rozprawy doktorskiej, jej walory merytoryczne, metodologiczne oraz formalne a także pionierskość, erudycję Autora oraz solidność, końcowy wniosek brzmi:

Rozprawa mgr lic. Ireneusza Skocznia spełnia wymogi metodologiczne, merytoryczne i formalne, stawiane przed dysertacją doktorską. Autor zasługuje, by dopuścić go do dalszych etapów przewodu doktorskiego i taki wniosek przedkładam Radzie Naukowej Dyscypliny Nauki Teologiczne Uniwersytetu Papieskiego Jana Pawła II w Krakowie.

Warszawa 15.08.2023

